

tos csatornája. A szerző a televízió speciális területén alkalmazható, még kísérleti stádiumban lévő, jobb, új munkafolyamatokkal is foglalkozik.

A teljesség kedvéért a filmcsikokról is olvashatunk, amely teljesen különböző a mozgófilmtől, bemutatása a diafilm vetítéshez hasonlatos.

A befejező rész a film gyártását megelőző tervezéssel foglalkozik: milyen szempontok vezeték a megrendelőt a filmgyártásra megfelelő gyártó cég kiválasztásában; a forgatókönyv elkészítésének folyamatával, valamint az előállítási költségek ismertetésével. /G.M./

....

P O L Y Ó I R A T S Z E M L E

48

001.81

Olvasó, elemző, fordító és válogató ember-gép. - /Human RATS/ - URQUHART, D.J. - Journal of Documentation, 19.k. 3.sz. 1963.szept. 95-99.p.

A National Lending Library-ban - hozzávetőleges becalés alapján - megállapították, hogy a hozzájuk 109 országból beérkező periódikák új füzetek, kötetei legalább egyszer kölcsönzésre kerülnek. Ugyanezeket a tapasztalatokat szűrte le a washingtoni National Library of Medicine is. Ez a kép egyáltalán nem kielégítő.

Egyesek szerint még gyorsabban elkészülő indexek, mások szerint jobb és tökéletesebb indexelő, referáló rendszerek nyújtanak a megoldást. Minél gyorsabban készül el azonban egy bibliográfiai eszköz, annál kevésbé tekinthető a tudományos irodalom pontos vezérfonalának.

A tökéletes megoldást egy olyan gép nyújthatná, amely automatikusan olvas, - és ha szükséges - mechanikusan elemez, fordít, válogat. Ezt a távolabbi jövő gépét nevezte a szerző: RATS-nek. A jelenlegi törekvés, mely szerint válogatnak fordítás előtt, fordítanak elemzés előtt, és elemeznek olvasás előtt, illogikus. Ilyen gép hiányában m a meglévő manuális technikát, az emberi RATS-eket kell használhatóbbá tenni az alábbi javaslatok megvalósításával: 1. tanfolyamok szervezése könyvtárosok számára az információk forrásokra vonatkozó ismeretek bővítése céljából; 2. hasonló tanfolyam tudósok és mérnökök részére, mindaddig, míg az egyetemi oktatás ezt nem iktatja tantervébe, 3. a könyvtáraknak a NLL mintájára keresni, elemezni és gyűjteni kell a cikkben felvetett kérdésekre vonatkozó információkat.

A problémákat csak a tudományos módszerek alkalmazásával lehet megoldani. Így pl. a "British Technology Index"-ről köztudott, hogy egyike a legsikeresebb új referáló lapoknak. Használhatóságának kér-

* Reading, Analysing, Translating, Selecting /olvasás, elemzés, fordítás, válogatás/.

dése mégsem egyértelmű, mivel még választ kell kapni a következőkre is: mennyi időt lehet használatával megtakarítani? Milyen gyakran ad olyan problémákra felvilágosítást, amelyekre máshol nincs információ? Akadályozza-e a kutatókat azzal, hogy csak angol folyóiratokat referál az USA technológiai fejlődéséről szerzett ismereteiben; etc.

A cikk megkísérelte azt a kérdéskomplexumot felmérni, amellyel az NLL most kezdett el foglalkozni. /D.É./

49

001.81:311.213.2

Milyen mértékben olvassák a könyvtári irodalmat az ASLIB konferencia résztvevői. - /Library literature read by ASLIB conference attenders/ - HANSON, C.W. - TILBURY, Patricia - Journal of Documentation, 19.k. 2.sz. 1963.jun. 63-71.p.

Az 1962-ben, Blackpool-ban rendezett ASLIB konferencia résztvevői körében kérdőíves felmérést végeztek arra vonatkozóan, hogy a szakkönyvtárosok és dokumentalisták olvassák-e szakmájuk irodalmát; milyen mértékben hasznosítják; mely folyóiratokat és könyveket tanulmányozzák stb. Jóllehet a résztvevőknek csak 33 %-a töltötte ki az ívet, az így nyert képet általánosnak tekintették. Nem kérdezték meg a munkahelyeket, de a beosztásra /állandó, átmeneti vagy gyakornok/ választ kértek. Az első kategória 74 %-ban, a második 26 %-ban szerepelt az íven.

15 felsorolt folyóiratcím közül meg kellett jelölni a rendszeresen tanulmányozottakat. Az első négy helyre a következők kerültek: Aslib Proceedings, Journal of Documentation, La Record, Unesco Bulletin for Libraries.

A legjobban kedvelt folyóiratok között a sorrend a következőképpen alakult: Revue Internationale de la Documentation, Library Research and Technology Services, Times Lit. Suppl., American Library Association Journal.

Arra a kérdésre, hogy milyen könyvtári kiadványt, cikket tudnak felsorolni a legutóbb gondosan tanulmányozottak közül, a kérdezettek 72 %-a válaszolt; 8 egynél többet említett; 44 % folyóiratcikkre hivatkozott.

A tárgykörök iránti érdeklődésben a sorrend: 1. Indexkészítés, szakosítás, információ visszakeresés. 2. Könyvtártani kérdések. 3. Az irodalom növekedése, olvasói igény, könyvtárak használatja. 4. Szakkönyvtárak leírása.

A referáló lapokban történő retrospektív kutatás gyakoriságára vonatkozóan adott 62 válasz közül 18 "néha" vagy "soha" szavakkal felelt. A Library Scientific Abstract-et első helyen említették.

A kézikönyvek használatában vezet az "Aslib handbook", majd a "La students' handbook," "VICKERY: Classification and indexing in science" és "COATES: Subject catalogues" c. könyve következik.

A felsorolt szakirodalom valamennyi esetben angol nyelvű volt. /D.É./

Konferencia a koordinált /szintetikus/ index-rendszerekről.-
 /Conference on co-ordinate indexing systems/ - JOLLEY, J.L., VICKERY, B.C. - ASLIB Proceedings, 15.k. 6.sz. 1963.jun. 160-196.p.

Az ASLIB 1963. márciusában egynapos konferenciát rendezett az un. koordinált - más kifejezéssel szintetikus - indexelési rendszerek alkalmasságáról az információk visszakeresésében, s e rendszerek hatékonyságáról más ilyen eljárásokkal való összehasonlítás alapján /JOLLEY, J.L. p. 161-167/. - Az elhangzott vitaelőadások mindenek előtt a koordinált indexelési rendszer fogalmát próbálták meghatározni /terminológia p. 168-169/, az ilyen index-rendszerek szótárkészítési módszereit elemezték a szükséges standard szógyűjtemények kialakítása céljából /VICKERY, B.C. p. 170-177/, végül pedig az un. "feature-card", vagyis vezérszó-kártyák gyakorlati alkalmazására és kialakításuk módszereire világítottak rá igen részletes vizsgálódással /öt előadás keretében: CHILDS, S.B., JOHNSON, S.A., SHEDDEN, D.G. p. 179-180; p. 181-185; p. 186-188; p. 189-194/. - Az előadásokat követő hosszú vitákban az egymástól igen eltérő felfogásokat ugyan nem sikerült egy nevezőre hozni, de legalábbis bizonyos fokig tisztázni lehetett azt, hogy a régi, bevált rendszerek elvetésére az új rendszerek miatt nincsen szükség. /V.P./

Indexelő nyelvezet kialakítása és használatának vizsgálata.-
 /The testing of index language devices/ - CLEVERDON, C.W. - ASLIB Proceedings, 15.k. 4.sz. 1963.ápr. 106-130 p.

A különféle információ-visszakereső rendszerek értékelésének és hatékonyságának központi kulcskérdése az un. rendszerezés, azaz olyan osztályozás, ill. szakozás, amely fogalmakat, kifejezéseket meghatározott terjedelmű szógyűjteménybe /thesaurusba/ index-szavakként egyértelmű rendszerbe foglal. Mindehhez magának az információ-visszakeresésnek pontos fogalmát, célját, a tevékenység világos tartalmát, lehetőségeit és korlátait is ismerni kell. Valamely index elkészítéséhez olyan, e tevékenységet megelőző fogalom /adat/ gyűjtésre van szükség, amely a kialakítandó információgyűjtemény felhasználójának szemszögéből vizsgál meg minden e rendszerben tárolásra kerülő dokumentumot és eszerint alakítja ki a gyűjtés folyamán következetesen használandó sajátos "index-nyelvezet"-et. Az "index-nyelv" különféle lehetséges, a jórészt tárgyszavakon alapuló formáit az ASLIB cranfieldi kutatócsoportja behatóan elemezte és ezzel kapcsolatban e formáknak a visszakeresés során mutatkozó hatékonyságát is vizsgálat alá vette. E bevezető jellegű és jórészt elméleti vizsgálatok lezárásakor megállapítható, hogy a csupán e gy szempont szerinti indexelési eljárást feltétlenül el kell vetni, s a jövőben sorra kerülő további kutatási feladatoknak arra kell irányulniuk, hogy a több szempontu indexelési formák vizsgálatakor az így alkotott index-szavak megfelelő csoportjait és hierarchikus rendszerét alakítsa ki. A

vizsgálati metodika meghatározásakor az un. széleskörű, valamint a specifikus indexelési igényeket is figyelembe kívánják venni. /V.P./

52

001.815/048/

A British Technology Index céljai és módszerei. - /Aims and methods of the British Technology Index/ - COATES, E.J. - The Indexer, 3.k. 4.sz. 1963. 146-152.p.

A British Technology Index /BTI/ 400 angol műszaki folyóiratot tár fel. Havonta megjelenő számai 2000-3000 olyan cikk tárgyi indexét tartalmazzák, amelyek a megelőző 7 héten belül jelentek meg.

Nehézségeket okoz, hogy a műszaki irodalom tartalma a legtöbb-ször nem fejezhető ki egyértelműen egyetlen szóval. A három összetevőből álló fogalom 6, a négy összetevőből álló 24 féle sorrendben helyezhető egymás mellé illetve mögé, ezért a permutációs lehetőségeket többféle módszerrel korlátozzák.

A kereszthivatkozások két fő fajtáját alkalmazzák:

1. A fogalmak sorrendjének változtatásából eredő permutációk egy részénél /alcímek vagy az általánostól a részletes felé haladó fogalom sorrend alkalmazásával/.

2. Szinonimák esetében.

A BTI-t négy könyvtárosi képesítéssel bíró indexelő, két adminisztrátor és egy gépirónő állítja össze. A szövegeket Varityper írógéppel írják, tételesenként egy sorban külön kartonokra, amelyeket filmre vesznek fel. Havonként kb. 18 000 ilyen kártyát rendeznek sorrendbe. A BTI évi 900 oldalas kumulatív indexet is kiad. /B.S./

53

002:371.335

Diapozitívek a dokumentációban. - /Slides in documentation/ - GÜNTHER, A. - Unesco Bulletin for Libraries, XVII.k. 3.sz. 1963.máj.-jun. 157-162.p.

A laterna magica első leírását az 1671-ben kiadott Ars Magna /Athanasius Kircher/ tartalmazza.

A diapozitív az előadásoknak és bemutatóknak nem a legértékesebb eszköze, de előnyei vannak és a dokumentáció más területén hasznos. Előnyei:

1. Bármely más, papírra nyomott reprodukciónál jobb képet ad.

2. Vetíthető, tehát ugyanazon időben többen láthatják.

3. Elővigyázatosan előkészített diapozitívek tartósabbak, mint bármely más nyomtatott anyag.

4. A diapozitívról jobb fotoreprodukció készíthető, mint papírnymatról.

A cikk ezután ismerteti a szabványméreteket.

A diapozitívek gondos kiválasztása egy előadás illusztrálására nagyon fontos. Általános szempontjai:

1. Megfelelő arány az előadás és a diapozitívek között.

2. A diapozitív egy tárgykörrel foglalkozzék.

3. A rajzok, grafikonok és táblázatok egyszerűek legyenek.

4. A lényeges információkat az előadó tárgyszóval vagy rövid magyarázattal kísérje.

Részletesen ismerteti a szerző a diapozitív készítésével kapcsolatos eljárásokat, a diapozitívek technikai előkészítését a vetítésre.

A katalogizálás a szerzeményezés sorrendjében történjék /a szám azonos legyen a negatív számával/. Egyes gyűjteményeknél alkalmazható, sőt fontos a szakkatalógus. Nagyobb gyűjteményeknél a tárolásra speciális szekrény szükséges.

Befejezésként a vetítés feltételeit foglalja össze a cikk /a terem elsötétítése, a vászon, a vetítógép/. /G.M./

54

002:62

A műszaki irodalom jelentősége a műszaki tudományos káderek ki- és továbbképzésében. - /Bedeutung der technischen Literatur für die Aus- und Weiterbildung technisch-wissenschaftlicher Kader/ - KÖRWIEN, H.- Die Technik, 18.k. 8.sz. 1963.aug. 517-519.p.

A műszaki tudás hordozóinak sokféle megjelenési formája közül nem mindegyik érdekli egyenlő mértékben a fiatal diákot vagy a leendő tudóst. Gyakran a népszerű műszaki irodalom segíti hozzá a fiatal műszakiakat fontos határterületek könnyű megismeréséhez. A legjelentősebb formát, a folyóiratot is szívesebben választják, ha a legfontosabb és legérdekesebb területek általános műszaki problémáit tárgyalja, az alapvető kérdéseket tárja fel és nem kíván magas szintű tudományos speciális ismereteket.

Ilyen jellegű az NDK-nak a felszabadulás után kiadott első folyóirata, a "Die Technik", amelyből később több szaklap is kifejlődött.

A szakirodalom ismerete valamennyi mérnök munkájának szükséges alapja, bármely szakágban is dolgozik. A fiatal tudóst csak az irodalom alapos ismerete teszi alkotóképesé. Természetesen nem arra van szükség, hogy maga lássa el egy dokumentalista feladatait, de tudnia kell, hogy szükség esetén hová forduljon. A fő- és szakiskolákon a hallgatókat meg kell ismertetni a szakirodalommal, elsősorban a folyóirat irodalommal. Csak ennek révén kaphat áttekintést az összefüggésekről és a műszaki gazdasági eredményekről. A folyóirat ismerteti meg az elsőrendű szakembereknek a fiatal szakkaderek számára felbecsülhetetlen értékű gondolataival, utalásaival, tanácsaival és eredményeivel, és ha eljön az ideje, ő maga is így hozhatja nyilvánosságra saját munkájának eredményeit.

A műszaki könyvtár állandó használatán túlmenően feltétlenül szükség van arra is, hogy minden mérnök saját szakkönyvekkel és szakfolyóiratokkal is rendelkezzen. Ezek állandóan rendelkezésére állnak és segítik továbbfejlődését. /Dzs./

A dokumentáció helyzete az Egyesült Államokban. - /Dokumentationens läge i Förenta Staterna/ - ISBERG, P. - Tidskrift för Dokumentation, 19.k. 2.sz. 1963. 17-23.p.

A tanulmány beszámol az American Association for the Advancement of Science 129-ik üléséről /Philadelphia, 1962.dec./. M.LEE felmérést végzett a külföldi szakirodalom felhasználásáról. Egy folyóirat két számát vizsgálva 84 amerikai szerzőtől származó cikkben 1493 irodalmi hivatkozást talált, melyek közül mindössze 66 volt nem angol nyelvű. /Tárgykör: fiziológia/. - E.HUTCHINSON az orosz folyóiratok fordításával foglalkozott. A bruttó fordítási költségek oldalanként 40.- \$-t tettek ki. Hasonló költséget állapított meg M.RIGBY.HUTCHINSON javaslatára szerint állami költségvisszatérítéssel kell elérni, hogy a fordított folyóiratok ára egy szinten legyen az amerikai folyóiratokéval. J.ORNE a primer anyag beszerzésével foglalkozott, és a központi nyilvántartások szükségességét hangsúlyozza. - K.GINGOLD közli, hogy a Special Libraries Association vizsgálata szerint az i-
parban legalább egy millió dollárt fordítanak évente fordításokra. Nehézséget jelent szerinte a fordítók alacsony színvonala. - A hozzászólásokból kitűnt, hogy az angol nyelvű fordításban megjelentetett orosz folyóiratok előfizetői 30-50 %-ban az Egyesült Államokon kívüli rendelők. - TÖRNUDD hangsúlyozta, hogy a skandináv államokban a helyzet nagy mértékben eltér az amerikaiétól, mivel a külföldi szakirodalom itt természetes segédeszköz már az iskolai oktatásban is. Minden harmadik-negyedik skandináv szakember képes hasznosítani az orosz irodalmat. - H.WOLFE szerint a vegyészet terén kellően tudják hasznosítani a külföldi, főleg orosz irodalmat a Chemical Abstracts révén. /P.P./

A dokumentalista etikája. - /Deontologie du documentaliste/ - LORPHEVRE, G. - Les Cahiers de la Documentation /Bruxelles/, - 6.sz. 1963.aug. 62-67.p.

A dokumentációs munka erkölcsi szempontjai a munka különböző fázisaiban:

Kérdés. A dokumentalistának ismernie kell szakmája problémáit és gyűjteményét maradéktalanul a használók szolgálatába kell állítania. Tájékozódnia kell politikai és nyelvi kérdésekben.

Keresés. Művelt és szakképzett embernek kell lennie, aki a forrásokat kritikusan tudja nézni. Jól szakozzon és pontos annotációkat készítsen.

Megőrzés. Meg kell küzdenie a helyhiánnyal, lelkiismeretesen kell kezelnie egyes anyagok kiöregedését, selejtezését.

Terjesztés. Irányítja a kutatást, szerepe aktív, ellentétben a könyvtárossal.

Egyik fő követelmény a dokumentalista munkájával szemben a gyorsaság: az információk értéke gyorsan csökken.

Végül kialakíthatja a szintézis dokumentumait: statisztikák, szótárak, kifejezés-gyűjtemények, listák stb. /F.M./

57

002.513.5

Gépek használata a dokumentációs központokban és szakkönyvtárakban. - /The use of machines in documentation centres and special libraries/ - ROGER, J. - Unesco Bulletin for Libraries, 17.k. 5.sz. 1963.szept./okt. 275-279.p.

Az információk tárolása és visszakeresése előtt az alábbi két kérdést kell eldönteni:

1. Mit tároljunk? a/ az eredeti dokumentumokat vagy b/ a dokumentumok leírásait.

2. Mit keressünk vissza? Általában a következő a sorrend: a/ a dokumentációs kérdésre vonatkozó információkat, b/ magukat a dokumentumokat.

A tájékoztató munka során - logikai sorrendben - a következőket lehet és kell elvégezni:

- Tárolás. Ezen a téren sok helyen mikrofilmre veszik a dokumentumokat. Az információk tárolásánál különböző mechanikus és elektronikus eljárások közül ki annak szükségességét, hogy egy dokumentumról vagy információról több "azonosítási kárton" készüljön.

- Az információk visszakeresésénél kisebb helyeken 10-20 ezer kártonból álló kézírálogatású lyukkártya gyűjtemények használhatók. Nagyobb központok elektronikus gépeket alkalmaznak ugyanerre a célra. A dokumentumok visszakeresésénél ún. "selexfilm" típusok jöhetnek számításba.

- A fordítások szerepe egyre nő a dokumentációban. Ezzel párhuzamosan nő a fordítás gépesítésére és a szövegek automata leolvasására irányuló kísérletek száma és szerepe is.

- Kivonatok készítése a kiválasztott szövegekből.

- Az összefoglalók és kritikai szemlék képezik a dokumentációs munka végső szakaszát. /B.S./

58

002.513.5:513

A geometria számára szolgáló információs nyelvről és fordítási algoritmus az oroszról erre az információs nyelvre való fordításhoz. - /On an information language for geometry and a translation algorithm from Russian into this information language/ - KUZNETSOV, A.V. - PADUCHEVA, E.V. - ERMOLAYEVA, N.M. - Information Storage and Retrieval, 1.k. 2/3.sz. 1963.jul. 147-165.p.

A geometria tárgykörébe vágó információk mechanizált feldolgozásához szükséges műnyelvet ismertet. Ennek a nyelvnek olyan szerkesztőnek kell lennie, amellyel a tudományág különböző tényei leírhatók. A műnyelvnek két feladat megoldására kell alkalmasnak lennie. E feladatok egyike az, hogy az információs gép közölni tudja mindazt, amit egy bizonyos geometriai problémára vonatkozólag memóriája

tartalmaz. Ez az egyszerű értelemben vett geometriai tájékoztatás. Nagyságrendileg magasabb feladat a másik: megállapítani, hogy egy geometriai állítás igaz-e, levonni abból a következtetéseket, megformulálni az ennek folytán adódó tételeket. - A szerzők e célok elérésére szerkesztettek egy - a geometria speciális szempontjaihoz alkalmazott - információs-logikai nyelvet. Ezzel igyekeztek leírni az elemi geometria axiómáit, tételeit, definícióit. Hogy az orosz nyelvről erre az információs nyelvre történő fordításhoz szükséges algoritmust megszerkeszthessék, előbb fel kellett deríteni, hogy a gépnyelvben minő diszkrét elemek szolgálnak az információ kifejezésére. Valamint azt is, hogy az orosz nyelv miként fejezi ki ezt az információt. Ezek a vizsgáldások arra a megállapításra vezettek, hogy a természetes orosz nyelvről az információs nyelvre való fordításhoz szolgáló algoritmus mérhetetlenül bonyolult lenne. Ezért arra kényszerültek, hogy az orosz nyelvből annak egy standardizált variánsát állítsák elő. A fordítási algoritmust e standard nyelvről az információs nyelvre való fordításhoz szerkesztették. /O.G./

59

002.513.5:547

Kémiai szerkezet mechanizált feldolgozása: szerves kémiai szerkezetek molekula-képletének számítása és szubstrukturáinak keresése kód-irányított, bővített és tetszésszerű matrikák alkalmazásával. - /Mechanical manipulation of chemical structure: molfom computation and substructure searching of organic structures by the use of cipher-directed, extended and random matrices/ - DYSON, G.M. - COSSUM, W.E. - LYNCH, M.F. - MORGAN, H.L. - Information Storage and Retrieval, l.k. 2/3.sz. 1963.jul. 69-99.p.

Eljárást dolgoztak ki arra, miként lehet egyrészt a szerves vegyületeknek IUPAC /International Union of Pure and Applied Chemistry/ kódjából, másrészt a strukturák tetszésszerű számolásából három matrix-tipust mechanikusan előállítani. E matrikák segítségével meghatározható a vegyület molekuláris képlete, valamint a szubstrukturákra, illetve azok kombinációira irányuló gépi keresések folytathatók le. Ez tehát tulajdonképpen egy gép/matrix-nyelv. E nyelv független a kiindulásul szolgáló kódtól. Így az eredeti kód, vagy más olyan kódok, melyek a szerkezet exakt leképezését adják, e gép/matrix-nyelv nyomán megszerkeszthetők. Ez a körülmény alkalmassá teszi a gép/matrix-nyelvet arra, hogy a különféle kémiai jelölési rendszereknek közös nyelve legyen.

A molekula-képletet az adatfeldolgozó gép közvetlenül számítja ki a IUPAC-kódból. Utána a kódból megszerkeszti a kód-matrixot /a kód-irányított matrikát/, majd ebből a bővített matrikát. A kód-matrix segítségével már végezhető a szubstruktúra-keresések. De mivel a kód-matrix nem tünteti fel, hogy a vegyület szerkezeti képletében egy bizonyos fragmentum jelen van-e vagy hiányzik abból, szükség van egy bővített-matrixra, mely explicit formában tünteti fel az olyan összes interatomikus kapcsolatokat, amelyek a kódban vagy a kód-matrixban csak implicit foglaltatnak. /O.G./

60

002.513.5:547

Gépnyelv kialakítása a szerves kémia részére. - /Creating a machine language for organic chemistry/ - VLEDUTS, G.E. - FINN, V.K. - Information Storage and Retrieval, l.k. 2/3.sz. 1963.jul. 101-116.p.

Kémiai célokra szolgáló tájékoztató-gépen olyan automatikus be- rendezés értendő, mely a vegyszereket el tudja látni a számukra szükséges informatív anyaggal. A gép memóriájának gyakorlatilag korlát- lan mennyiségű kémiai információ tárolására kell alkalmasnak lennie. A tájékoztatógép által végzendő feladatok két kategóriába sorolhatók: fordítás és adatfeldolgozás. Fordítási műveletekre az élőnyelveken publikált szakirodalmi anyagnak a memóriában való elhelyezésekor, va- lamint a szintén élőnyelveken feladott megválaszolandó kérdéseknél a gépbe való juttatása során, illetve a válasznak a gépből történő ki- adásakor kerül sor. Az adatfeldolgozás kategóriájának két alcsoport- ja van: visszakeresés és számítás. Az előbbi művelettel a gépben tá- rolt információk anyag tömegéből a feladott kérdésre válaszul szolgál- lókat emeljük ki. Számítási műveletre pedig akkor kerül sor, ha a vá- laszként szolgáló eredménynek csupán alkatelemei találhatók a memó- riában és a gépnek ezekből kell összeállítani a választ. Hogy a gép mindezeket a feladatokat megoldhassa, ahhoz a vonatkozó tudománynak megfelelő gépnyelv szükséges. A szerves kémia számára szerkesztett gépnyelvet, annak szerkezetét, törvényszerűségeit, algoritmusait is- merteti nagy vonásokban. /O.G./

61

002.513.5:547

Szerves reakciók egyik osztályozó és kódoló rendszeréről. - /Concerning one system of classification and codification of organic reactions/ - VLEDUTS, G.E. - Information Storage and Retrieval, l.k. 2/3.sz. 1963.jul. 117-146.p.

A szerves reakciók indexelésének két módszere lehetséges. Az e- gyik az, hogy a reakciók számára egyszerű nomenklaturát szerkesztenek és ezt szerepeltetik a tárgyi indexben. Ilyen kísérlet történt is, de a kialakított nomenklatura-rendszer viszonylag kevés szerves reakció- típusra terjed ki. A másik mód az, hogy külön reakció-indexet szer- kesztenek, amelyben a reakciók nem neveiknek alfabetikus rendjében szerepelnek, hanem bizonyos viszonylag egyszerű klasszifikációs je- gyek szerinti csoportosításban. A jelek egyszerű reakció-szémák, a reakció egyenletének leegyszerűsített vázai. Így a szerves reakciók óriási tömege ugyan viszonylag sok osztályba sorolható, amelyek mind- egyike azonban már aránylag kevés számú reakciót tartalmaz. Hogy ezen az alapon indexet lehessen szerkeszteni, a vázakat lineáris formák- ká kell transzformálni. Ennek eljárását is közli. A következőkben a szer- ző összehasonlítja rendszerét a TEILHEIMER-féle reakció-osztályozó rendszerrel. Végül pedig bemutatja, miként alkalmazható ez a módszer bizonyos kémiai logikai-információk problémák gépi megoldására, mint például szerves vegyületek új szintetizálási eljárásainak megtalálá- sára kémiai analógiák alapján. /O.G./

A vegyészeti irodalom összefogása - nemzetközi probléma. - /Die Erfassung der chemischen Literatur - ein internationales Problem/ - VOGEL, H. - Chemiker-Zeitung Chemische Apparatur, 87.k. 6.sz. 1963. márc.20. 187-189.p.

A kutatásra szánt beruházás előreláthatólag 25 év múlva éri el azt a maximumot, amelyet a leghaladóbb országok az államháztartás felborulása nélkül erre fordíthatnak. Ugyanekkor minden valószínűség szerint a szakember-tartalék is kimerül. Ez különösen a vegyészeti kutatásra és fejlődésre vonatkozik, ami természetesen összefügg határterületeinek egész sorával is. A mai tudós és szakember tájékozódó tevékenysége az elviselhetetlen határán van. A tudományos intézetek, könyvtárak és az ipar alig győzik a szakirodalom beszerzésével rájuk háruló anyagi terheket.

A tudomány és technika három vezető állama évek óta fáradozik azon, hogy a kiadványok növekvő áradatán urrá legyen. A Chemisches Zentralblatt 1000 referálójá több mint 5000 szaklapból évi 150 000 kivonatot, a Chemical Abstracts 1500 referálójá 7000 folyóiratból évi 200 000 kivonatot, a Referativnij Zsurnal Himija 9000 szaklapból évi 200 000 kivonatot készít. Így is csak egy részét dolgozzák fel a világszerte megjelenő szakirodalomnak, és a szakember ezek segítségével is csak egy töredékét nézheti át az őt érdeklő anyagnak, és ehhez is három nyelven kell értenie.

A három nagy referáló lap anyaga 2/3 részben fedi egymást, ugyanakkor a másikon fel nem lelhető irodalmat is tartalmaz. A három egymástól független referáló lap háromszoros párhuzamos munkát végez.

A helyes megoldás egy nemzetek feletti összefogás lenne. A három referáló lapot előállító négy szerv /a Chemisches Zentralblatt az NDK és az NSZK közös kiadványa/ a világ valamennyi folyóiratának feldolgozását elsősorban nyelvterületek szerint oszthatná fel. Az oroszul, angolul és németül készült kivonatokat természetesen a másik két nyelvre is lefordítanák.

A kiadók a lefordított referátumokat egységes szempontok szerint rendeznék, állítanák össze és nyomtatnák ki. Az eredmény három azonos tartalmu referáló lap lenne, egy német, egy angol és egy orosz nyelven.

Az eredmény nemcsak a referátumok megjelenési idejének lerövidítését, a költségek csökkentését és az olvasók jobb kiszolgálását jelentené, hanem a világ sorsáért felelős vegyészek együttműködése a további közös békés munkának is alapját képezhetné. A mai fejlődés mellett minden elszigetelődés illuzórikussá válik, egyben kizárja a kisebb államokat a fejlődésből.

/Dzs./

Egységes terv a gazdasági kerületek könyvtári, bibliográfiai ellátására. - /Edinij plan bibliotecsno-bibliograficeszkogo obezueszvanija promislenno-szti ekonomiceszkogo rajona/ - BACSALDIN, B.N. - Tehniceszkije Biblioteki SzSzsSzR, 7.sz. 1963. júl. 3-15.p.

A kommunista építés, a szovjet ipar fejlődése a könyvtári, bibliográfiai szolgáltatások új rendszerét kívánja, melynek lényege a kooperáció és a specializálódás. Általános könyvtári tapasztalat, hogy a specializálódás az olvasók jobb kiszolgálását eredményezi, de természetesen a könyvtárosoktól is magasabb képzettséget, szakismerteket követel. Alaposan kell elemezni a helyi körülményeket és területenként kell elkészíteni a tervet a kooperáció megvalósítására. A kooperáció vezet a könyvtári állományok fokozottabb kihasználására. Az egységes terv megvalósítása mellett az egyes könyvtáraknak lehetnek sajátos, egyéni vonásai, feladatai.

A munka főbb területei: 1. A műszaki könyvtárak állományának megállapítása. 2. A tájékoztató, bibliográfiai szolgálat kiépítése. 3. A módszertani munka megszervezése.

Az egységes terv bevezetése után hatékonyságát számszerű kimutatások alapján kell ellenőrizni.

A terv elkészítése még csak fele a munkának, a központi tudományos és műszaki könyvtárakra vár a feladat, hogy körzetükben meg is valósítsák.

/F.M./

64

025.3.008.04

Hazai és külföldi tapasztalatok a központi katalogizálással. - /Skusenosti s ustrednou katalogizaciou u nás a v zahraničí/ - MICA-TEK, M. - Technická knihovna, 8.sz. 1963. 229-241.p.

A Szlovák Műszaki Könyvtár még 1958-ban megállapodott a Szlovák Műszaki Könyvkiadóval, hogy minden megjelenő könyvet katalógus-cédulával együtt terjesztenek. Azóta kb. 700 könyvet dolgoztak így fel, és összesen 30 000 db katalógus-cédulát készítettek. A könyvtárak a rendszerrel teljesen egyetértenek, bár az ETO jelzés egyes könyvtárak részére túlságosan részletesnek, mások részére elégtelennek bizonyult. Egyes, különösen nem szakkönyvtárak hiányolták a tárgyszót, ezért 1963 januárjától a cédulán azt is feltüntetik. A katalógus-cédulákból több példányt a jövőben sem tesznek a könyvekbe, a másolás munkája a könyvtárak részére megmarad. A kiadónál és a nyomdában a cédulák elkészítése nem ütközik nehézségbe, annál is inkább, mivel hulladékpapírra nyomják. A rendszer teljes megvalósulás esetén Csehszlovákiában 15 millió Kcs megtakarítást jelentene.

/A.Gy./

65

025.49

A korrelációs osztályozás előnyei. - /Zalety klasyfikowania korelacyjnego/ - LINDNER, Z. - Aktualne Problemy informacji i dokumentacji, 3-4.sz. 1963. máj.-aug. 13-15.p.

A cikk ismerteti a dokumentumok feldolgozásának és rendszerezésének különböző módszereit. Kifejti, hogy az ETO használata ma már nem elegendő.

A fogalmak viszonyossági elvén alapuló korrelációs rendszer bár jóval bonyolultabb mint a tizedes, de sokkal rugalmasabb és használhatóbb. Persze világos, hogy ez a rendszer magasabb képzettségű do-

kumentációs szakembereket kíván. Ismertetést ad a korrelációs rendszer elveiről és alkalmazásának formáiról. Ennek előnyeit külföldi publikációkkal támasztja alá. Egyben utal arra is, hogy a rendszer pontatlan alkalmazásánál milyen hibákkal találkozhatunk. Gyakorlati példákon mutatja be a korrelációs osztályozási rendszer bevezetését és alkalmazását az USA egyes üzemeiben. Ez a rendszer alkalmazható a védjegyek osztályozásánál is. Felhívja a műszaki tájékoztató központok figyelmét, hogy behatóbban foglalkozzanak e kérdéssel.

A cikk végén a témáról egyuttal részletes bibliográfiát találunk. /B.J./

66

025.49.002.5

Műszaki közlemények /publikációk/ automatikus osztályozása nyelvanalízis útján. - /Automatisk klassificering av tekniska publikationer genom sprakanalys/ - SZEMERE, F. - Tidskrift för Dokumentation, 19.k. 4.sz. 1963. 55-57.p.

Minden osztályozási rendszer hátránya, hogy emberi munkaerőt igényel. A cikk olyan rendszert javasol, amely teljesen automatikus és nyelvanalízis útján számológépek segítségével osztályoz egy publikációt. Alapgondolata, hogy néhány nagy információs értékű szó kellemértékben meghatározza azt a szakterületet, melybe a szóban forgó publikáció tartozik. A rendszer bizonyos szó-párokkal dolgozik és e szó-párok növelésével lehet fokozatosan szűkíteni a szakterületet. /P.F./

67

026/084.122/

"A mai könyvtár" - új tudományos-oktató film. - /Nowy film oświatowy - "Biblioteka Współczesna"/ - DUNIN, J. - Bibliotekarz, 9.sz. 1963. 251.p.

A Művelődési Filmstudio filmet készített a könyvtárakról. A filmet 1963 áprilisában vita céljából bemutatták a Lodz-i könyvtárosoknak. Ez a vita főleg a film hiányosságait hozta felszínre.

A cikk írója szembeszáll azokkal a véleményekkel, amelyek elmarasztalják a filmet, amiért hiányzik annak oktató jellege. Rámutat, hogy a film célja egy új, korszerű tudományos könyvtár bonyolult tevékenységének bemutatása. Véleménye szerint ebből a szempontból a film jó. Viszont hiányolja, hogy a film nem érzékelteti a könyvtárnak a társadalomban betöltött szerepét.

Másik negatívuma a filmnek, hogy nem mutatja be a lengyel könyvtárakban már eddig is alkalmazott felszereléseket és korszerű eszközöket. Támogatja a film széleskörű bemutatásának szükségességét. /B.J./

Tudomány és ügykezelés a könyvtáros hivatásában. - /Wissenschaft und Verwaltung im Beruf des Bibliothekars/ - RASMUSSEN, D. - Libri, 13.k. 2.sz. 1963. 93-105.p.

Kevés olyan hivatás van, amelynek tartalma annyira vitatott, mint a tudományos könyvtáros hivatása. J.WIEDER a könyvtárosokat a tudományos munkájukban a könyvtári ügyrendben megkövetelt adminisztrációba való süllyedés veszélyétől félti. L.BUZÁS szerint éppen a gondos, ügykezelési aprómunka a könyvtáros mestersége. A WIEDER - BUZÁS vita a könyvtáros hivatását leredukálja a tudomány és ügykezelés vaglyagos ellentétévé. RASMUSSEN szerint a könyvtáros napi teendőit tudományos felelősséggel végezze és ne mechanikusan. Erre csak akkor képes, ha az általános műveltség mellett egy speciális területet is alaposan ismer /egyetemi államvizsga/. A könyv természetesen mint mennyiségi /tömeg/ probléma is jelentkezik, de emiatt a könyvtár nem válhat ügykezelési hivatallá.

A könyvtáros munkája hasonlít a gyógyszerészekéhez: a tudós patikus és a tudós könyvtáros hosszasan tanul, hogy az orvosságok eladója, ill. a könyvek közvetítője legyen. /Sz.T./

A közművelődési könyvtárak és a dokumentációs-információs intézmények. - /Die allgemeinbildenden Bibliotheken und die Einrichtungen der Dokumentation/Information/ - BARTH, F-G. - Der Bibliothekar, 17.k. 8.sz. 1963.aug. 803-815.p.

1952-ben Jénában /NDK/ 80 szakember megszervezte az első dokumentációs intézményt, a mai Institut für Dokumentation elődjét. A dokumentációs munka a

- tudományos-műszaki szellemi munka racionalizálását jelenti,
- közvetíti a műszaki kutatás világszínvonalának legújabb eredményeit és

- ezzel a legújabb ismereteket elterjeszti a gyakorlatban.

Később az IFD egységesen szervezett dokumentációs hálózatot hozott létre, amely bizonyos vonatkozásban együttműködik a közművelődési könyvtárhálózattal. Az együttműködés legfontosabb tényezői:

- kölcsönösen ismerjék egymás intézményeinek munkamódszereit, munkaeszközeit. Elérhető közös értekezletek, tapasztalatcsere útján;
- azoknak a könyveknek kölcsönös nyilvántartása, amelyek saját munkaterületen figyelembe jöhetnek;

- az információk kicserélése;

- a kereskedelmi forgalomba nem kerülő irodalomról a közművelődési könyvtárak az információs helyekről kaphatnak tájékoztatást, s azok szakemberei állapíthatják meg, hogy a közművelődési könyvtár állományában levő szakkönyv selejtezhető-e;

- az esti-, levelező tagozaton, ill. szakmai tanfolyamokon tanulók komplex-irodalom ellátását a közművelődési könyvtárak az információs intézetekkel közösen végzik. /Sz.T./

Amszterdam, Hilversum és a SISO*. - /Amszterdam, Hilversum and "SISO"/ - BROWN, B.A. - Library Association Record, 65.k. 6.sz.1963. jun. 218-221.p.

Amszterdam Központi Könyvtára előnytelen elhelyezését, kiesik a forgalomból. A könyvtár központja az olvasóterem, amelyhez csatlakozik a referenz osztály és a katalógusok. A referenz számára cca 3000 kötetes segédkönyvtár áll rendelkezésre. A katalógusok szótár-katalógus felépítésűek, van azonban külön szerzői és tárgyszó, valamint periodika és életrajz katalógus is. A könyvtár munkatársai a könyvrecenziókból összeállítottak egy külön speciális katalógust is. Külön terem áll rendelkezésre az újságok, periódikák olvasására. Az olvasóteremben meglepően kevés irodalom van szabadpolcon kitéve.

Néhány egyéb amszterdami könyvtári statisztikai adat: van 14 fiókkönyvtár és 11 iskolai letét. Ezeknek egyike tartalmazza Hollandia legnagyobb Braille rendszerű és magnóra rögzített könyvgyűjteményét /19 746 tétel/ vakok számára. Nyelvek szerint az olvasottság a következőképpen oszlik meg: 46 % holland, 25 % angol, 25 % német, 3 % francia és 1 % egyéb.

A hilversumi könyvtári látogatás alapján az a kép alakult ki, hogy a vidéki holland közművelődési könyvtárak állapota elmaradt.

A holland közművelődési könyvtárak szakkatalógusai kiépítésére Hilversumban ETO-t, Amszterdamban pedig 1958-tól a SISO-t alkalmazták. Ez utóbbi első rápillantásra az ETO egyszerűsített változatára emlékeztet, azonban tulajdonképpen csak a tizedespont használatát vette át. Maga a rendszer háromjegyű számok numerikus felsorolása nyelvi és földrajzi megnevezések - és ezen belül betűrendes sorrend - alkalmazásával.

/D.E./

Oktathatunk hatásosabban? - /Can we train more effectively?/ - GOLDMANN, J. - EISENBERG, H. - The Journal of Industrial Engineering, XIV.k. 2.sz. 1963.márc-ápr. 72-79.p.

A vezetők, mérnökök és oktatók állandó problémája a cimbén felvetett kérdés. A válasz határozott: hatásosabban kell oktatnunk.

A vezetésnél a költségek csökkentése, a mérnököknél a tervező munkában való szerepük, az oktatóknál a legjobb módszerek és tervek alkalmazásáért való felelősség a szempont. A tanulóknak ugyanazon idő alatt egyre nagyobb tudásanyagot kell elsajátítani. Az oktatás költségei állandóan növekednek, a képzett oktatók száma nem elegendő.

Audió és vizuális oktató módszereket is magukban foglaló ismeretközlő rendszereket vizsgál. A cikk részletesen ismerteti a kísérletek tervezését, folyamatát és eszközeit. Az eredményeket grafiko-

* A Holland Közművelődési Könyvtárak Központi Társaságának 1958-ban közzétett szakrendje.

nok és táblázatok szemléltetik. Kitér a cikk továbbá mind az audió, mind a vizuális módszerek jellemzőire, összehasonlításokra. /G.M./

72

380.13:66/41/

A piackutatás szerepe Nagy-Britannia vegyiparában. - /The role of market research in the United Kingdom chemical industry/ - HODGE, H.P. - Aslib Proceedings, 15.k. 7.sz. 1963.jul. 207-210.p.

A vegyipar növekvő komplexitása és az élesedő verseny következtében a piac alakulására vonatkozó összes információk ismerete nélkül semmiféle kutatás, műszaki fejlesztés és sikeres értékesítés nem képzelhető el. A piackutatás ezért ma a vállalatvezetés egyik leglényegesebb segédeszköze. A piackutatás, ill. a piaccal kapcsolatos információszerzés nem lehet egyszeri feladat, hanem folyamatos tevékenység, amelynek során valamely gyártmányra vonatkozóan fel kell mérni: 1. a teljes piac múlt és jelen helyzetét, valamint jövőbeni kilátásait; 2. a hazai azonos vagy hasonló gyártmányok termelési mennyiségét és az ezeket gyártó üzemek jelenlegi és várható kapacitását; 3. a hazai piacra irányuló import, ill. az onnan szóba jöhető export jelenlegi méreteit és jövő kilátásait; 4. a konkurrencia szempontjából figyelembe vehető bel- és külföldi vállalatok gyártmányainak versenyképességét és e vállalatok helyzetét; 5. a saját vállalat jelenlegi és a jövőben lehetséges részesedését a szóba jöhető piacokon; 6. a jelenlegi árszintet és a lehetséges jövőbeli árirányzatokat; 7. a különféle vámok, adók, térítések mérvét; végül 8. az egy-egy területen kialakult speciális követelményeket az adott gyártmány vonatkozásában.

Mind ezt csak gondosan megtervezett, szakadatlan és dinamikus piackutatói munkával lehet felderíteni, amelynek egyik előfeltétele a kiterjedt és jól szervezett műszaki-gazdasági tájékoztatási rendszer. A szükséges műszaki, statisztikai és gazdasági adatokat nem elég begyűjteni, hanem gyors visszakeresésre alkalmas módon úgy kell rendszerezni, hogy az alapadatok egyszerű kereszthivatkozások révén összefüggéseikben is könnyen megtalálhatók legyenek. Lényeges eleme a piackutatási tájékoztatási adattárnak még a feltétlen megbízhatóság és a naprakész feltárás, mert csak ebben az esetben lehet az a vezetésnek hatékony segédeszköze. /V.P./

73

608.3:002

A szabadalmi dokumentáció nemzetközi munkamegosztása. - /Patent-dokumentation in internationaler Arbeitsteilung/ - HUNGERMANN, E.K. - Dokumentation, Fachbibliothek, Werksbücherei, 11.k. 6.sz. 1963.szept.-okt. 227-228.p.

A szabadalmi dokumentáció még ma is fejlődési stádiumban van: az értékelési-, rendszerezési-, raktározási- és kutatási eljárások még nem egyöntetűek.

A szabadalmi dokumentáció alapproblémája: az értékelési és rendszerezési problémák. A szerző a felfeztetők területén saját értékelési

142

eljárást dolgozott ki. Az előmunkálatok során először az egységes szakterminológiát /nomenklaturát/ kellett megteremteni a megfelelő fogalmi definíciókkal, és azokat a dokumentumok egy kiválasztott, reprezentatív mennyiségén át kellett vezetni. Csak ezután lehetséges a szakrendszer /megfelelő jelzetek segítségével/ kialakítása. A szakfogalmak jegyzékének összeállítása, a rendszer kidolgozása hosszadalmas munka, ezért egy szakember nem végezheti, hanem azt egy kis számú /s ezért cselekvőképessé/ specialista csoportra kell bízni.

Az évi 100 000 szabadalmi irodalom csak munkamegosztás útján elemezhető. Ezért minden szabadalmi hivatalnak egységes kiértékelési rendszert, irodalomelemzést kell alkalmaznia. Minden újonnan kiadott szabadalmat el kell látni szabványosított anyanyelvű fogalommal vagy indextárgyszóval, valamint angol és/vagy megegyezés szerinti nyelvű fogalommal és a nemzetközileg megszabott számjelekkel.

A tárgyszavakkal feltárt irodalom statisztikai értékelése jól használható, a rendszerezésnél nevezetesen a fogalmak gyakorisága, a fogalomcsoportok és a fogalmak kapcsolatainak számbavételével a fogalomgyűjteményt /thesaurus/ fejleszthetjük. /Sz.T./

74

608.3:002

A műszaki területek szabadalmi dokumentációjának felépítése II. - /Ausbau der Patentedokumentation für technische Gebiete II./ - MEYER, E. - Dokumentation, Fachbibliothek, Werksbücherei, 11.k. 6.sz. 1963.szept.-okt. 237-238.p.

A szabadalmi dokumentáció tartalmi elemzése uniterm segítségével: A szabályok szerint az unitermeket egy előre megszabott listáról kell választani. A szabadalmaknál új fogalmakkal, kifejezésekkel találkozunk, ezért az unitermeket pontosan a szövegből kell kiválasztanunk. Egy-egy szabadalmat a szövegből kiválasztott, sokszor 30-50 tárgyszóval is jellemezünk. Természetesen ugyanaz a tárgyszó több szabadalmi leírás szövegében is előfordulhat. Ezért a visszakeresésnél ha kevés tárgyszó felhasználásával keresünk irodalmat, úgy sok szabadalmi leírást kapunk, ha pedig bővítjük a tárgyszavak körét, szűkítjük a kieső irodalom számát. Egy-egy katalóguscédulán csak a tárgyszó és a szabadalom raktári száma szerepel.

Az uniterm rendszernek óriási előnye a kombinációs lehetőség: a keresésnél tetszőleges számú tárgyszavakkal dolgozhatunk. Ha a szabadalmi dokumentációk tartalmi értékelését nem unitermek, hanem hierarchikus fogalmak útján végezzük, úgy fogalomról fogalomra közelítjük meg a keresett irodalmat. Ez a módszer pontosabb, hátránya azonban az, hogy csak szakember igazodhat el a fogalomrendszerben. /Sz.T./

75

608.3:659.24

A szabadalmi irodalom felhasználása a tudományos-műszaki világszínvonal megállapításához. - /Die Aussagekraft des Patentschrifttums bei der Ermittlung des wissenschaftlich-technischen Höchststandes/ - VOIGT, H. - Erfindungs- u. Vorschlagswesen, 12.k. 8.sz. 1963. 367-370.p.

A tudományos-műszaki világszínvonal fogalmának meghatározása után rámutat arra, hogy fontos vezetői feladat a harc a tudományos-műszaki világszínvonal érdekében. A szabadalmi leírásokból megállapítható világszínvonalnak kettős jelentősége van. Egyrészt bemutatja az ipar fejlődési irányát, másrészt a kereskedelem részére is értékes támpontokat nyújt. Gyakorlati példákkal rávilágít a szabadalmi leírások és a szakirodalom közötti eltérésekre és összefüggésekre. A szabadalmi leírás általában biztosabban tájékoztat egy műszaki megoldás tárgyi összefüggéseiről. A szabadalmi leírások nyíltabban bírálják a technika színvonalát, mint a szakirodalom. Végül összefoglalja a szabadalmi irodalom jelentőségét a technológusok, szerkesztők és újítók szempontjából. /K.I./

76

608.3:659.24

U.S.A. szabadalmi leírások mint az információ eszközei. - /U.S. patents as a source of information/ - MORSE, R.D. - Chemical Engineering Progress, 59.k. 3.sz. 1963.márc. 68-71.p.

A műszaki irodalomban jelentős szerepe van a szabadalmi leírásoknak. A mérnökök számára nem problémák kész megoldását, hanem igen hasznos ösztönzést jelentenek.

A cikk néhány jellegzetes szabadalmi leírást elemez a felvett adatok szerint: jelzet, cím, a feltaláló neve, a szervezet, amely a szabadalom birtokában van, a szabadalom leírása, az igénypontok, valamint a Szabadalmi Hivatal osztályozási rendszere szerinti szakszám.

A későbbi visszakeresésre vonatkozóan az American Institute of Chemical Engineers visszakereső rendszerét ismerteti. 10-12, vagy akár több tárgyszóval meghatározzák a szabadalmat, amely szempontok a későbbi visszakeresésnél felmerülhetnek, ezenkívül 10-15 soros tartalmi ismertetés kerül minden kartonra a szabadalom számával, dátumával, címével s a feltaláló nevével. Az egyes kartonok sorszámot kapnak. Minden tárgyszóról is készül karton, amelyen viszont a vonatkozó szabadalmak kartonjainak számai vannak felsorolva.

A kb. 3 millió U.S.A. szabadalom hatalmas anyagot jelent, a megfelelő adatok gyors megtalálásának szükségessége alakította ki a fent leírt módszert. /G.M./

77

651.838.4

SYNTOL - segédeszköz a dokumentumok analiziséhez. - /Syntol - ett hjälpmedel för dokumentanalys/ - TEEL, B. - Tidskrift för Dokumentation, 19.k. 4.sz. 1963. 49-54.p.

A SYNTOL / = Syntagmatic Organization Language/ programozási nyelv kidolgozását az Euratom megbízásából GARDIN és LEVY végzik. A Syntol egyrészt segédeszköz a tárolás és visszakeresés automatikus dokumentációs rendszeréhez, másrészt az irodalmi analízis bizonyos formáját jelenti. A Syntol megtartja az eredeti szövegben szereplő fogalmak közötti logikus, szintetikus és egyéb összefüggéseket, ugyanakkor nagy mértékben csökkenti azt az információ mennyiséget, melyet

közvetíteni kell a dokumentum címe vagy kivonata útján. /P.F./

78

651.838.4

Gépi dokumentáció.- /Maskindokumentation/ - RYDBERG, J. - Tidsskrift för Dokumentation, 19.k. 3.sz. 1963. 33-38.p.

Az irodalmi áradat problémáinak leküzdésére több alternatív módszer képzelhető el. A tanulmány a Svéd Honvédelmi Kutatóintézetben /FOA/ alkalmazott megoldást ismerteti, ahol egy IBM 401-es típusú adatfeldolgozó gépet használnak. A visszakeresés a tárgykört jellemző kulcsszavak alapján történik. A dokumentumokat számozzák a könyvtári számozáshoz hasonlóan. A keresés 5-10 percet vesz igénybe, költség: 2,50 korona/perc. A kapott információ gépelve van. A kódolást a kutatók végzik, de nagyobb anyagnál a dokumentalistákra bízható. /P.F./

79

651.926

Könyvtár a műszakiak részére.- /Library for industrialists/ - The Times Review of Industry and Technology, 1.k. 5.sz. 1963.jul. 37.p.

Az ipari kutatás jelentős része: lépést tartani az irodalommal. Ez nem csupán annyit jelent, hogy az egyes vállalatok hirt szerezhettek a konkurens vállalatok tevékenységéről, hanem új ötleteket is ad.

A publikációk 1/2-1/3 része idegen nyelvű s ez az arány egyre nagyobb lesz. Az utolsó években az orosz nyelvű irodalom megnövekedett s most bizonyára így lesz a kínai nyelvű irodalommal is.

A kutatóknak legfeljebb fele tudja használni a francia nyelvű műszaki anyagot, valamivel kevesebb a németet s talán 4 % az orosz. Szerencsére több mint 70 orosz folyóiratot folyamatosan fordítanak, ez azonban a teljéstől messze van, s különben is nagy az átfutási idő a közlésben, a fordított folyóiratok pedig kétszer annyiba kerülnek, mint az angol lapok. Elektromos számítógépet lehet úgy programozni, hogy mint fordítógép működjön, a gépi fordítás végleges megoldása azonban még évekig tarthat.

A műszaki fordítókat nem értékelik eléggé az iparban, az alkalmazók nem tudják értékelni a nehézségeket. A mérnököknek kell műszaki fordítókká válni, hogy a hibákat el tudják kerülni, egyedül ők otthonosak a szakterület szargonjában. A jelen körülmények miatt azonban számukra ez nem eléggé vonzó. Tehát a műszaki és nyelvi készség kombinációjára van szükség ahhoz, hogy egy mérnök többet és ne kevesebbet keressen, ha ezen a területen dolgozik. /G.M./

80

658.57:5/6

A természettudományi kutatás exponenciális arányu fejlődése.-
/Exponentialkurvan inom den naturvetenskapliga forskningen/ -
 BLUME, G. - Tidskrift för Dokumentation, 19.k. 3.sz. 1963. 39-40.p.

D.J. de Solla PRICE professzor vizsgálatot végzett az elmúlt 350 év tudományos fejlődésére vonatkozóan.- A tudományos szakemberek száma ötszörte gyorsabban növekszik, mint a föld lakossága általában, és a tudományos kutatások költségei a szakemberek számának négyzetével arányosan növekszenek. Az irodalmi utalásokban említett folyóiratok száma az összes folyóiratok számának négyzetgyökének felel meg. Diagrammot közöl a tudományos folyóiratok és dokumentációs folyóiratok számának növekedéséről. /P.F./

81

659.23/.24

A műszaki-tudományos és gazdasági tájékoztatás időszerű kérdései.-
/Aktualne zadania informacjii .../ - SZYR, E. - Aktualne problemy informacjii i dokumentacjii, 3-4.sz. 1963.máj.-aug. 1-5.p.

A lengyel Minisztertanács hivatalában 1963.június 8-án rendezett konferencián SZYR miniszterelnökhelyettes részletesen foglalkozott a tájékoztatás kérdéseivel. Rámutatott, hogy az amúgy is késve létrehozott tájékoztatási rendszer még nem egységesen szervezett. A tapasztalat azt mutatja, hogy az információk anyagok sincsenek megfelelően hasznosítva. A tájékoztató szolgálat eredményes tevékenysége, az anyagok jó felhasználása céljából további elvi és módszertani intézkedéseket kell bevezetni.

Nagyon fontos, hogy a külföldi forrás-anyagok mellett a hazai információk anyagokat is széles körben hasznosítsák.

A miniszterelnökhelyettes felvetette annak szükségességét, hogy a KGST országok létesítsenek egy információk csere rendszert. Különös jelentőséget tulajdonít annak, hogy a gyors, ún. expressz információk rendszert minél szélesebb körben alkalmazzák. Meg kell szervezni, hogy ne csak a vezetők, a tudományos dolgozók, de a szakmunkások is kapjanak rendszeres műszaki tájékoztatókat.

A lengyel műszaki tájékoztatási rendszer struktúrájában kettős vonal érvényesül, egyrészt a központosított - azaz felső szinten koordinált, - másrészt alsóbb szinten az üzemeknél decentralizált.

Hangoztatta, oda kell hatni, hogy a külföldi műszaki irodalomban minél több lengyel eredetű anyag kapjon elhelyezést. /B.J./

82

659.23/.24:002.66

A műszaki és gazdasági információk központok szervezeti helyzete néhány varsói termelőüzemben.-
/Stan organizacyjny zakl.osr.informacjii w niektórych zakl. prod w Warszawie/ - SZWABLE, J. - Aktualne problemy informacjii i dokumentacjii, 3-4.sz. 1963. máj.-aug. 22-25.p.

146

AZ ORSZÁGOS MŰSZAKI FEJLESZTÉSI BIZOTTSÁG javaslatára 1962. év folyamán kilenc varsói üzemben műszaki tájékoztató részleget létesítettek. Ezek feladatát hivatalos rendelkezésekben körvonalazták.

A cikk eddigi tapasztalatok alapján igyekszik értékelni a tájékoztató részlegek helyzetét, rámutatva azokra a tényekre és körülményekre, amelyek elősegítették, illetve gátolták a részlegek kialakítását és működését. A szóbanlévő üzemek részlegei eddigi működésének összehasonlítása igen eltérő képet mutat. Legeredményesebb a tájékoztató részlegek működése sokban függ az üzemi vezetés hozzáállásától, valamint a felsőbb dokumentációs szerek - a szakmai információs központok - támogatásától.

A cikk ismerteti az egyes üzemi tájékoztató részlegek létszám, elhelyezés stb. problémáit, továbbá illusztrálásul néhány módszertani-tematikai kérdést közöl.

/B.J./

83

659.24:621/73/

Az Egyesült Államokban alakuló Gépészeti Tájékoztató Központ EIC/ feladatai. - /What EIC is doing?/ - Product Engineering, 1963. jul.22. 69.p.

1. 1968-ra működő tájékoztató szervezetet terveznek. Részvételi díj ellenében bármilyen társaságot vagy magánost "kiszolgál". A Központ a beszerzett és helyszámozott dokumentumokat gépbe táplálja, amely szükség esetén angolra is fordít és kivonatol. Elkészítik az indexek és referátumok terminológiáját, amit elektronikus gép tárol. Az igénylővel automatikusan, folyamatosan közlik az érdeklődésére számot tartó anyagot. Az igénylőnek módjában áll majd közvetlenül információt nyerni /tárcsázás stb. után/. A gép begyűjti az információt olvasható formában, és ugyancsak olvasható formában, pl. televíziós képernyőn keresztül továbbítja.

2. Állami szervekkel való együttműködés, részfeladatok elvállalása, pl. az EIC a nem-számrendszerű programozás kérdésével is foglalkozni.

3. Az egyetemi, főiskolai oktatás terén az EIC szerint az egyes karokon szélesebbkörű szakoktatásnak kellene folyni, míg az automata tárgykörét kollégiumi tanfolyamokon való oktatás, foglalkozás keretében kellene oktatni.

4. A tervezés automatizálása kiterjed: az USA mérnökszükségletére, a jelenlegi gépi ellátottságra, az egyetemi oktatás színvonalára, az emberi munkát kímélő gépek tervezésére stb. /Határidő: 1966./

5. 1965-re mérnöktovábbképzés célját szolgáló könyvek, sorozatok kiadását tervezte az alábbi tárgyköröknél pl.: alapvető számítástechnikai matematika; analóg programozás; stb.

6. Az EIC a különböző gyárak által tervezett gépek összehangolása hiányában fennálló gazdaságossági hátrány felmérését 1964-re tervezi. /D.E./

84

772.158

Reprodukciók tónusos és raszteres képekről Gevacopy-alumínium ofszeteljárással. - /Die Reproduktion von Halbton- und Rastervorlagen nach dem Gevacopy-Aluminium-Offsetverfahren/ - ROOST, J. - 3.k. 5.sz. 1963.aug.-szept. 103-108.p.

A Gevaert gyár alumínium ofszet lemeze segítségével ma már gyorsan és olcsón, egyszerű eljárással lehet tónusos képekről a célnak megfelelő raszteres másolatot készíteni. A Gevacopy-alumínium-ofszeteljárással néhány perc alatt nyomásra kész ofszet fóliát lehet előállítani kitűnő minőségben.

Az eljárás a következő: egy Gevacopy ofszet negatív papírt ráfektetnek a másolandó dokumentumra és megvilágítják. A megvilágított papírt összeillesztik egy Gevacopy-alumínium ofszetfóliával és átengedik a hívógépen. A kép a papírról a lemezre diffundál, a papírt, miután a gépből kijött, leválasztják a lemezről és a lemezt fixálják, lakkozzák. Ezután a lemez nyomásra kész.

Az eljárás nemcsak másolás, hanem felvételezés útján is történhet; ebben az esetben kicsinyítés és nagyítás és végezhető, továbbá raszterfelvételek is. A raszterfelvételek technikáját részletesen ismerteti a cikk, továbbá leírást közöl a kombinált; tónusos kép és szöveg felvételek kivitelezéséről. Ismerteti a különböző negatív és pozitív tónusos képek raszteres másolását és az ehhez szükséges anyagokat. /G.A./

85

773.7

METO-RAPID irodai fénymásológép. - /Büro-Lichtpausmaschine METO-RAPID/ - Reprographie, 3.k. 6.sz. 1963.szept. 142.p.

A fénymásolás olyan helyeken gazdaságos, ahol kis példányszám-ban kell leveleket, dokumentumokat sokszorosítani. Az irodai fénymásológép száraz eljárással dolgozik és egy oldalra írott dokumentumokat tud másolni. Nem átlátszó dokumentumok is másolhatók, ha azokról először Direktoflex eljárással, vagy gyorsmásoló eljárással egy fénymásolatot készítünk.

A METO-RAPID irodai fénymásológépet a Meteor-Apparatebau Paul SCHMECK GmbH, Siegen, gyártja. A megvilágító része az előhívó rész-szel szinkronizálva van.

A megvilágítás után a fénymásoló papír önmagától leválik az eredeti dokumentumról és az előhívó részbe kerül. Az előhívórészben a papír annyi ammóniát kap, hogy az előhívás azonnal megtörténik és teljesen száraz állapotban hagyja a másológépet. /G.A./

Autoreversal anyagok.- /Autoreversal-Materialen/ - Reprographie, 3.k. 6.sz. 1963.szept. 138.p.

A Gevaert gyártmányu Autoreversal film az iparban, grafikai intézetekben, rajzirodákban használható. Negatív és pozitív film másolható kontakt megvilágítás útján. Pozitív raszter és szöveg eredetiktől pozitív vagy negatív filmmásolat készíthető, amely ofset-fóliára vihető át.

Az A1 p. típusu film rajzok és raszteres eredetiktől, montázsokról másolható,

az A1 pm. típusu matt film fénymásoló irodákban használható.

Új dokumentum papír az Autoreversal Rapid AR 90, amely 90 gramm, fehér, félfényes kivitelű. Fő előnye a gyors kidolgozási idő; rövid hivatást, mosást és szárítást igényel. Fixálás nem szükséges. Vonalas és tónusos munkához egyaránt jó. Reprodukciós gépben felvételekre is használható. Pozitív mikrofilmekről nagyítások készíthetők.

Speciál előhívóban 30 mp-ig kell hívni, utána már világosban kezelhető. Egy perc mosás után szárítható. /G.A./

Kéttálas eljárás a POLYCLAIR.- /Zweibad-Verfahren POLYCLAIR/ - Reprographie, 3.k. 7.sz. 1963.okt. 159.p.

A Polyclair gépek és papírok segítségével előhívott negatívról 10 mp alatt kifogástalan, száraz másolat vagy nagyítás készíthető.

A papírok három féle: lágy, normál és kemény fokozatban készülnek. A képek minősége minden tekintetben kifogástalan, annak ellenére, hogy az eljárás rendkívül gyors. Semmi különbség nincsen a szokásos eljárással készült képek és a Polyclair képek között.

Mikrofilmekről tökéletes vonalas nagyítások készíthetők éppen úgy, mint a legfinomabb árnyalatu negatívokról.

Grafikusok részére kitűnő lehetőséget nyújt egyes képek lágyabb, vagy keményebb tónusu elkészítésére. Montázsok könnyen és egyszerűen készíthetők két negatívról.

A készülék előhívó, fixir és mosótálcák nélkül dolgozik, így bárki részére bárhol üzembe helyezhető. A készüléket a TAUSCH és SIMON KG., Stuttgart-Bad Cannstatt cég hozza forgalomba. /G.A./

POLYCLAIR FILMARCOR mikrofilm leolvasó és nagyítókészülék.- /POLYCLAIR FILMARCOR Lese- und Vergrößerungsgeräte für Mikrofilme/- Reprographie, 3.k. 7.sz. 1963.okt. 160.p.

Az új POLYCLAIR FILMARCOR Modell 1 és Modell 2, különleges célra készült. 16, 35 és 70 mm-es mikrofilmeket egyszerűen és gyorsan

lehet ezekkel a készülékekkel olvasni és szükség szerint papírnagyításokat készíteni. A készülékek teljesen automatikusan működnek és egyaránt használhatók tekercsfilmek részére, vagy filmkártyákhoz.

A Modell 1 Din A 4-es, a Modell 2 Din A 2-es nagyításokat készít. A filmek leolvasása és visszanyagítása sötétkamra nélkül történik. Óránként 120-180 nagyítás készíthető. Objektív cserével Din A 3 és Din A 5-ös formátum is nagyítható.

A fényérzékeny POLYCLAIR papir tekercsben kapható, 250 nagyítás készíthető a Din A 2-es formátumból, 500 db a Din A 4-es nagyságból. A készülékhez 5 literes tartályokban előhívó és stabilizáló folyadék szükséges, melyet automatikusan adagolnak. /G.A./

89

778.14

Recordak 16 mm-es mikrofilm felvevőgép, Rotomatic Modell RR-1.-
/Mikrofilm-Aufnahmemaschine Recordak 16 mm Rotomatic, Modell RR-1/-
Reprographie, 3.k. 7.sz. 1963.okt. 156.p.

Az eddigi leggyorsabb mikrofilmfelvevőgép a Kodak cég által forgalomba hozott átfutó rendszerű Rotomatic Modell RR-1. A készülék 56 m hosszúságú eredetit fényképez percenként. Kicserélhető filmtartója úgy van megoldva, hogy szükség esetén két mikrofilm készíthető egyszerre.

A fényképezhető dokumentum szélessége 15,2 cm-38,2 cm-ig terjedhet. A kicsinyítés mértéke 1:24. A felvételezéskor a filmen az egyes tételek közé fénycsik húzható, amivel a film bejelölhető.

A felvételezéshez 16 mm-es film használható 30 vagy 60 m-es tekercsekben. A dokumentumok gombnyomásra adagolhatók. A készülék automatikusan megáll, ha a fényképezendő dokumentumok elfogytak, ha a dokumentumok megsérülnek, vagy ha a filmanyag elfogyott. /G.A./

90

791.43-96:061.4

Angol műszaki filmek a madridi fesztiválon.- /UK entries for Madrid Festival. Industrial Films/ - The Times Review of Industry and Technology, 1.k. 6.sz. 1963.aug. 98-99.p.

Az 1963. októberi Nemzetközi Ipari Film Fesztiválra /Madrid/ bevezetett angol filmek ismertetésével kapcsolatban a cikk rövid áttekintést ad a fesztiválról.

A fesztivál célja: nemzetközi közönség előtt bemutatni a legújabb ipari eredményeket, megmutatni a gyártási folyamatok, a kutatás és a vezetés legújabb fejlődését és ösztönözni jobb műszaki filmek készítésére, ezáltal fejlesztve a műszaki tájékoztatást. A fesztiválon 11 európai ország vett részt nagyszámu delegációkkal.

Az Angol Műszaki Film Társaság 118 film közül választotta ki a bemutatásra kerülő filmeket.

A cikk ezután a fesztivál szabályzatával foglalkozik, majd befejezésésként a kiválasztott 15 film ismertetését közli. /G.M./

Hogyan használja fel a KVP Sutherland a filmeket az üzemi labora-
toriumi költségek csökkentésére?/- /How KVP Sutherland uses movies to
cut mill labor costs?/- Paper Mill News, 86.k.24.sz.1963.jun.17. 32.p.

A cikk kiindulási pontja a filmnek, mint a költségsökkentés eszközének szerepe. A film használata viszonylag új módszere: módosított 16 mm-es felvétel gép a munkamódszerek részleteinek elemzésére és pontos időértékek felállítására. A kamera speciális motorral van ellátva, amely lehetővé teszi a kamera forgási sebességének ellenőrzését. Az elkészített film analízálására használt vetítő kézi forgattyúval és képszámlálóval van ellátva.

E módszer sok előnyt jelent a régi, stopperórával történő időelemző módszerrel szemben:

1. Nagyobb fokú pontosságot lehet elérni.
2. A módszer eredményeként a film szakaszonkénti nézése és a részletek megfigyelése lehetővé teszi a szükséges javítások felmérését.
3. A film segíti a munkafolyamat ellenőrzését.
4. A film kétségbevonhatatlan felvétel az eredeti módszerről és segítséget jelent olyan esetekben, amikor panaszok követik a munkamódszer változását.

Ez az egyedülálló rendszer a munka mérésére és az analízis módszerére igen eredményes lehet a laboratóriumi költségek csökkentésében, igen kevés laboratóriumi vonatkozású nehézséggel és nagyobb biztonsággal. E módszer képzett mérnököket kíván és teljes együttműködést a vezetéssel, gyártásellenőrzéssel. Jól kipróbált és bevált mint a költségsökkentés sikeres eszköze.

/G.M./

:: ::
:: ::